

Omvärldsanalys 2008

Den gränslösa regionen
– vision för Sydsverige

Den gränslösa regionen – Vision för Sydsverige kan beställas via tel 040-690 24 00 eller hämtas som PDF på www.handelskammaren.com under Press/Publikationer – Att ladda ned.

Förord

Handelskammarens vision, *Den gränslösa regionen*, är en målbild för Handelskammarens arbete och Sydsveriges utveckling. Under hösten 2007 och våren 2008 genomfördes en översyn av visionen, vilken också kompletterades med en strategisk inriktning för perioden 2009–2011. Arbetet leddes av ordförande Lars Frithiof med hjälp av en arbetsgrupp som varit förankrad i samtliga Handelskammarens regionstyrelser och som har haft följande sammansättning:

Lars Frithiof, ordf.
Eva Svensson, vice ordf., tillika södra Halland
Magnus Dahl, södra Skåne
Sophie Persson, södra Skåne
Bo Samuelsson, nordvästra Skåne
Britt-Marie Solström, nordvästra Skåne
Conny Famm, nordöstra Skåne
Patrik Dahlberg, Kronoberg
Mikael Blomqvist, Blekinge
Anders Norman, Kalmar län
Stephan Mückler, VD
Henrik Andersson, sekreterare

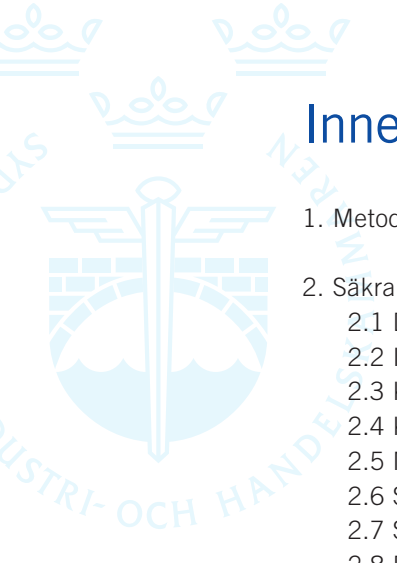
Arbetsgruppen har tagit fram en omvärldsanalys som grund för vision och strategisk inriktning. Omvärldsanalysen presenteras i denna rapport med förhoppningen att den kan utgöra ett underlag för företag och organisationer i deras omvärldsbevakning. Tidsperspektivet för analysen har varit de kommande fem till tio åren.

Arbetsgruppen står gemensamt bakom analysen, men enskilda ledamöter skall inte hållas ansvariga för detaljer i materialet.

Mer information om *Den gränslösa regionen* och den strategiska inriktningen finns tillgängligt på Handelskammarens hemsida.

Malmö september 2008

Henrik Andersson
Chef Information & Analys

Innehållsförteckning

1. Metod	5
2. Säkra faktorer	7
2.1 Demografi	7
2.2 Informations- och Kommunikationsteknologi (IKT) och virtualisering	8
2.3 Konsumentintresset stärks	9
2.4 Kunskapsinnehållet ökar	10
2.5 Miljö och klimat	10
2.6 Stor offentlig sektor	12
2.7 Strukturuomvandling	13
2.8 Efterfrågan på upplevelser ökar	14
3. Osäkra faktorer	17
3.1 Arbetskraftens rörlighet	17
3.2 Avreglering/frihandel	17
3.3 Ekonomisk maktförskjutning	18
3.4 Energi- och råvarupriser	19
3.5 EU:s utveckling inkl EMU	20
3.6 Infrastruktur	21
3.7 Integration på arbetsmarknaden	22
3.8 Regional beslutskraft, offentlig administrativ struktur	22
3.9 Öresunds- och Östersjöintegration	23
4. Scenarioanalys	27
4.1 Scenario 1: Gynnnsam utveckling	27
4.2 Scenario 2: Negativ utveckling	27
4.3 Scenario 3: Mest sannolik utveckling	28
4.4 Slutsats	29

1. Metod

Omvärldsanalysen tar sin utgångspunkt i de trender och företeelser som identifierades under det ursprungliga arbetet med Handelskammarens vision *Den gränslösa regionen*. Detta arbete skedde under 2003. Trenderna har granskats och kommenteras på nytt med ett tidsperspektiv framåt om 5–10 år. Dessutom har ett antal nya trender och företeelser identifierats utifrån bl a *Framtidsmötet* den 29 november 2007 med ett flertal externa experter¹ och en workshop i Handelskammarens fullmäktige. I övrigt har ett stort antal andra källor använts, vilka anges i fotnoter.

Omvärldsanalysen har utgjort grund för Handelskammarens strategiska inriktning. Andra företag och organisationer måste komplettera omvärldsanalysen med egna studier utifrån sina specifika behov.

I analysen identifieras *säkra* och *osäkra* faktorer. Dessa kombineras i tre olika scenarier, vilka ligger till grund för beslutet om Handelskammarens vision och inriktning.

De säkra faktorerna bedöms säkra på två sätt, dels såtillvida att de kommer att vara en realitet, dels att *riktningen* på utfallet anses relativt säker. Man kan också säga att sannolikheten för kraftiga förändringar är låg. Följande faktorer bedöms som säkra:

- Demografi
- Informations- och Kommunikationsteknologi (IKT) och virtualisering
- Konsumentintresset stärks
- Kunskapsinnehållet ökar
- Miljö och klimat
- Stor offentlig sektor
- Strukturomvandling
- Efterfrågan på upplevelser ökar

De osäkra faktorerna bedöms på motsvarande vis som osäkra på två sätt, dels i vilken grad de kommer att påverka regionen, dels vilken riktning det i så fall blir på utfallet. Följande osäkra faktorer har identifierats:

- Arbetskraftens rörlighet
- Avreglering/frihandel
- Ekonomisk maktförskjutning
- Energi- och råvarupriser
- EU:s utveckling inkl EMU
- Infrastruktur
- Integration på arbetsmarknaden
- Regional beslutskraft, offentlig administrativ struktur
- Öresunds- och Östersjöintegration

Ett flertal andra aspekter, som tex konsekvenser av 40-talisternas utträde från arbetsmarknaden och 80-talisternas inträde, outsourcing och offshoring, behandlas som delmängder under någon av ovanstående faktorer.

¹ Som externa experter medverkade PJ Anders Linder, politisk chefredaktör på Svenska Dagbladet, överste Bo Pellnäs, säkerhetspolitisk kommentator, Jenny Lindahl Persson, informationschef Vänsterpartiet samt Daniel Andersson, ordförande Lundaekonomerna. Dessutom har Lennart Schön, professor i ekonomisk historia vid Ekonomihögskolan i Lund, medverkat i arbetet.

2. Säkra faktorer

2.1 Demografi

Den demografiska utvecklingen är relativt stabil. Under den gångna femårsperioden inleddes 40-talisternas utträde från arbetsmarknaden, men de sammantagna effekterna var relativt små. Under de kommande 5–10 åren kommer omvandlingen att öka. Samtidigt riskerar den demografiska utmaningen inledningsvis främst att skapa en *kompetensbrist* snarare än en kvantitativ *arbetskraftsbrist*. Detta beror på att 80-talisterna är nästan lika många som de som lämnar arbetsmarknaden. Det är dock många organisationer, inte minst inom offentlig sektor, som har en timglasformad åldersstruktur med många äldre och många yngre, men relativt få däremellan. Detta är en konsekvens av flera orsaker, men riskerar att medföra att organisationerna dräneras på erfarenhet och kompetens som inte direkt kan föras över till yngre medarbetare, vilka befinner sig i början på karriären.² Enligt bedömare kommer t ex var tredje chef att bytas ut fram till år 2014.³ Situationen skapar samtidigt möjligheter till rationaliseringar och strukturella förändringar som kan ge positiva effekter.

Samma resonemang kan föras när det gäller generationsskiftena hos egenföretagare. Även om många företag riskerar att läggas ner finns det stora möjligheter att utnyttja ägarskiftet som avstamp för en mer expansiv företagsstrategi. Generationsskiftena har underlättats genom slopande av gåvo- och arvsskatten.

En åldrande befolkning skapar också nya marknader. Alla bedömningar utgår från att 40-talisterna kommer att vara en fortsatt stark konsumentgrupp både avseende köpkraft och kravställande. Därmed kan man se ett flertal intressanta marknadsöppningar:

- Ökad konsumtion inom framför allt upplevelser
- Växande marknader för produktområden som traditionellt tillhandahållits med den offentliga sektorn som både mellanhand och subventionär (ex medicinteknik)

Kapitalmarknaden kan komma att påverkas av att stora åldersgrupper nu tar ut sina pensionspengar för att konsumera, samtidigt som de yngre har ett begränsat pensionssparande. Under den närmaste femårsperioden bedöms dessa effekter dock kunna mildras av faktorer som t ex tillväxten i BRIC-ekonomierna och en fortsatt omfattande inhemsk konsumtion. Inte desto mindre måste Sydsverige fortsätta att attrahera kapital från en allt mer internationell kapitalmarknad.

Den demografiska situationen i Öresundsregionen kommer att innebära en fortsatt efterfrågan på svensk arbetskraft på Själland, där den demografiska utmaningen är större än i Skåne.

80-talisternas värderingar och förväntningar och därmed beteende på arbetsmarknaden diskuteras flitigt. Olika bedömare karakteriserar 80-talisterna som en stark förändringskraft.⁴ I en med nödvändighet förenklad schablonbild anses "Generation Y" vara bl a:

² Ohlsson m fl: *Generationsväxlingen och de sju dödssynderna*, SNS 2003

³ Dagens Industri: "Företagen inte redo för chefsbyten", 3 mars 2008

⁴ Se bl a Parment: *80-talisterna kräsna och krävande*, SvD Brännpunkt 28 januari 2008

- Säkrare på sin egen kompetens, vilken tillsammans med det sociala nätverket skapar trygghet
- Ifrågasättande och orädda
- Krävande

Bland möjliga konsekvenser finns en uppluckring av traditionella auktoriteter och statusmarkörer, en syn på arbete som ett medel för självförverkligande snarare än plikt och rättighet, snabbare kommunikation och ökat genomslag för emotionella och immateriella värden. Minskande lojalitet både i rollen som arbetstagare och konsument med allt mer flexibla och svårfångade köpmönster.

Även om det kan finnas en allmän tendens att överskatta hur unika nya generationer egentligen är, samtidigt som t ex svårfångade köpmönster kan fångas genom ökade möjligheter inom informationsteknologin (se nedan), är två aspekter intressanta. För det första är 80-talisternas tilltro till befintlig kunskap och etablerade auktoriteter begränsad, vilket kan förstärka svårigheten att kompensera för förlusten av 40-talisternas kompetens. För det andra uppvisar 80-talisterna många egenskaper som i hög grad efterfrågas av samhället. När *flexibilitet* och *omställningsförmåga* växer i betydelse som konkurrensmedel blir arbetskraft som flyttar med projekten och söker ständig utveckling snarare än tillsvidareanställning en tillgång för företagen.

För att möta effekterna av demografin är det också nödvändigt (och självfallet angeläget av andra skäl) att bättre ta tillvara kvinnors kompetens. Detta behov blir extra tydligt i och med att det är kvinnorna som är i majoritet i den högre utbildningen.

Sammanfattningsvis innebär demografin utmaningar som kan hanteras genom bättre integration av invandrare, ökad mobilitet på arbetsmarknaden med bland annat ökad inflyttning till Sydsverige samt med hjälp av rationaliseringar och nya arbetsmetoder. Demografin skapar också möjligheter för sydsvenska företag inom upplevelseindustrin och inom branscher där 40-talisterna tillför en stor köpkraft. Företag som förmår att attrahera 80-talisterna och tillfredsställa deras önskemål kan öka sin konkurrenskraft.

2.2 Informations- och kommunikationsteknologi (IKT) och virtualisering

Bedömningen 2003 var att spridningen av informationstekniken kommer att gynna de traditionella företagen och ge upphov till både investeringar och rationaliseringsmöjligheter. Takten i utvecklingen bedömdes dock som något osäker.

I efterhand kan vi konstatera att utvecklingen inom IKT-området har varit stark, både inom Sverige och i ett globalt perspektiv. Detta har främjat tillväxten av arbetstillfällen inom framför allt privat tjänstesektor.

Enligt teorierna om de långa ekonomiska cyklerna kommer rationaliseringseffekterna av IKT att bli mer påtagliga under de kommande åren. Därmed riskerar arbetslösheten att öka inom mogna branscher och möjligen även inom servicebranscher som t ex sjukvården.

Eftersom många organisationer samtidigt står inför stora rationaliseringsbehov som en följd av demografin kan IKT bidra till ett bättre utnyttjande av knappa resurser.⁵

En annan, mer oförutsedd utveckling är comebacken för IT-företag vars affärsmodell är helt digital och/eller virtuell. Detta inkluderar inte bara e-handelsföretag, utan också tjänsteföretag som Google, Yahoo och Facebook. IT får även stort genomslag inom verksamheter som marknadsföring genom de ökade möjligheterna att följa genomslaget av aktiviteter. På så sätt kan också nya delar av företagets verksamhet effektiviseras.

Olika debattörer och forskare hävdar också att IKT nu är moget att bryta trender av lång stabilitet som t ex koncentrationen av ekonomisk aktivitet och kreativitet till storstadsregionerna.⁶ IKT gör det enkelt att stimulera kreativitet och därmed också värdeskapande mer obundet av den fysiska platsen. Detta är en tanke som går hand i hand med fenomenet att IKT möjliggör extremt decentraliserad produktion och distribution (se "Strukturumvandling" nedan). Å andra sidan finns det tongivande forskare som inte ser detta mönster och hittills har utvecklingen inom informationsteknologin inte påverkat varken resandet eller den fysiska interaktionen mellan människor, tvärtom.

Olika händelser kan påverka utfallet på ett mer negativt sätt, från fördröjning till t o m tillbakavridning av utvecklingen. En kraftig lågkonjunktur kan påverka, men inte minst debatten kring ett "storebrors-samhälle" och de demokratiska och integritetsmässiga konsekvenserna av företeelser som buggning, trängselskatt och lagring av information om köpbeteende. Sammantaget bedöms dock IKT spela en så stor roll att faktorn klassas som *säker*.

2.3 Konsumentintresset stärks

Det är framför allt fyra aspekter som talar för att denna trend kommer att fortsätta vara stark:

- Ökade konkurrens mellan företag som en följd av bl a globaliseringen och IT, vilket leder fram till unika kundlösningar.
- Ökade möjligheter för konsumenterna att granska företag med hjälp av bl a informationsteknologin, men också ökad politisk och ekonomisk öppenhet i många länder.
- Ökade möjligheter för konsumenterna att organisera sig och sprida information med hjälp av bl a Internet.
- Fortsatt politisk och opinionsmässig skepsis gentemot större företag, vilket bland annat tagit sig uttryck i flera nej till planerade fusioner på både EU-nivå och nationella nivå med hänsyn till konkurrensen.

Det bör också noteras att politisk inblandning, förment med konsumenternas bästa för ögonen, i realiteten kan handla om bl a protektionistiska åtgärder i syfte att skydda inhemska producenter.⁷

Konsumenterna bedöms fortsatt ha stor makt. Detta är alltså en naturlig konsekvens av bl a ökad konkurrens mellan producenter och IT som minskar den asymmetriska tillgången till information och stärker konsumenternas roll. Till detta kommer en ökad vilja

⁵ Se t ex Teknisk Framsyn: *Framtidens hälso- och sjukvård – framsteg och utmaningar*, Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien m fl, 2003

⁶ Lundblad: *Law in a Noisy Society*, 2008

⁷ Under våren vidtog bl a EU sådana åtgärder gentemot köttprodukter från Brasilien.

att engagera sig i frågor som rör miljö och arbetsmiljö. Initiativ som Fair Trade och Rättvisemärkt är exempel på detta och i sin tur en konsekvens av vårt välstånd – vi har nått en sådan nivå att vi kan betala mer för produkter som lever upp till våra krav kring arbetsförhållanden, miljö m.m. Röster höjs för att påverka konsumenternas beteenden i olika riktningar.⁸ Att på detta sätt utnyttja konsumentmakten är det mest kraftfulla sättet att påverka världens utveckling i en än mer positiv riktning.

En företeelse som blivit allt vanligare är gemensam produktutveckling och värdeskapande tillsammans med kunder. Det nya är att denna modell blivit vanligare också inom business-to-consumer marknaden, efter att ha varit vanligare inom B2B-branscher. Utpräglade exempel är IT-fenomen som Wikipedia, Linux, Facebook och YouTube, men modellen förekommer inom många andra branscher som t.ex. leksaker (Lego) och telekommunikation (Nokia).⁹

2.4 Kunskapsinnehållet ökar

Sydsverige måste utveckla produkter och tjänster med högt kunskapsinnehåll för att möta konkurrensen från länder med lägre produktionskostnader. Detta är bland annat en konsekvens av att alternativet, att konkurrera med lägre arbetskraftskostnader, innebär en flyttning nedåt i värdekedjan, vilket inte är en uthållig strategi. Det finns dock anledning att förtydliga och konkretisera vad begreppet *kunskap* omfattar. I en stor studie från Ingenjörsvetenskapsakademin¹⁰ beskrivs vilka kompetenser och förmågor som krävs för att industrin skall vara konkurrenskraftig. Det handlar om:

- Pålitlighet – leveranssäkerhet
- Snabbhet – korta utvecklingstider¹¹
- Kvalitet
- Flexibilitet – kundanpassning, omställningsförmåga

På många sätt omfattas även tjänstenäringsar av liknande krav. Av detta kan man dra ett antal slutsatser:

- Högskoleutbildningar behöver ökade inslag av företagsnära utbildning, teoretiska studier kan bara i begränsad omfattning lära ut vad förmågor som variantflexibilitet och kundanpassning innebär i verkligheten.
- Det är inte alltid som högskoleutbildning är det mest användbara ur företagets perspektiv. Begreppet *kvalificerad arbetskraft* ställer krav på högkvalitativa utbildningar på olika stadier. Det finns ett ständigt behov av kompetenta tekniker, kunniga hantverkare, språkkunniga säljare och duktiga ledare.

2.5 Miljö och klimat

Då detta område är det som tydligast framhållits i de olika framtidsdiskussionerna och i arbetsgruppens möten behandlas det mer utförligt än övriga områden.

⁸ Se t.ex. olika organisationers hemsidor som Miljöpartiet, www.mp.se, Miljöförbundet Jordens Vänner, www.mjv.se, Fair Trade, www.fairtrade.se, eller artiklar som Ekström: "Konsumera klimatsmart", Sydsvenskan 7 april 2008

⁹ Se bl.a. Prahalad & Ramaswamy; *The future of competition – Co-creating value with customers*, Harvard Business School Press, 2004

¹⁰ Ingenjörsvetenskapsakademin m.fl.: *Framtida produktion*, 2005

¹¹ Ericsson har halverat tiden för produktutveckling sedan år 2006. Ny Teknik 2 april 2008: *Uppgift: välja rätt teknik*

Det finns en klar majoritet bland forskare som menar att klimatet har påverkats genom människans utsläpp av växthusgaser. Flertalet forskare och politiker anser också att konsekvenserna av temperaturhöjningen är så allvarliga att de motiverar kraftfulla åtgärder.¹² Nyligen beslutade EU att reducera utsläppen av växthusgaser med 20 % fram till år 2020, jämfört med 1990 års nivå. Detta är en lägre ambitionsnivå än vad som uttrycktes vid Balimötet, där det sades att den industrialiserade världen borde reducera utsläppen med mellan 25 och 40 %. Detta i syfte att begränsa stigningen av temperaturen till maximalt två grader fram till år 2050.

Miljödebatten präglas delvis av alarmism och direkta felaktigheter.¹³ Det är viktigt att understryka att det inte råder samma vetenskapliga enighet kring konsekvenserna av växthuseffekten som människans betydelse för den. Inte desto mindre kommer effekterna sannolikt att bli kostsamma. Ju allvarligare ett hot är, desto större anledning att åtgärderna är effektiva och rationella. Kyotoprotokollet skulle, om alla länder anslutit sig till det, skapat fem års fördröjning av temperaturhöjningen till en kostnad av ca 180 miljarder dollar per år.¹⁴ Detta är en ineffektiv åtgärd och det finns många avsevärt mer kostnadseffektiva åtgärder.

Mot bakgrund av ovanstående är det viktigt att understryka några aspekter:

- Vår nuvarande livsstil har bidragit till att skapa klimateffekten, men har också reducerat spädbarnsdödligheten från 12,2 % 1960 till 5,1 % år 2005 och minskat antalet människor som lever i extrem fattigdom med en halv miljard sedan 1981, trots att befolkningen i världen samtidigt ökat med 1,8 miljarder människor.¹⁵ Att vi måste vidta åtgärder får inte innebära att vi överger de principer som skapar och sprider välstånd; frihandel, öppenhet, avregleringar och marknadsekonomi.
- Länder med låg ekonomisk aktivitet belastar miljön relativt lite. När tillväxten tar fart innebär det först en ökad belastning på miljön. Men när välståndet ökar över en viss nivå tenderar miljöbelastningen att åter minska.¹⁶ När välståndet ökar får man två viktiga miljövinster. Det skapas mer resurser som kan användas för att förbättra miljön. Ju bättre människor får det, desto mer miljömedveten blir man, helt enkelt för att mer basala behov har tillfredsställts. Dessutom skapas resurser som kan användas för att reducera konsekvenserna av ett förändrat klimat.
- Klimatet är en global fråga. Därmed bör åtgärder sättas in där de gör mest nytta. Att Sverige går före bedöms inte ha någon reell betydelse för miljön, samtidigt som kostnaderna är höga.¹⁷ Som jämförelse anger IPCC att en global koldioxidskatt om mellan 150 och 350 kr per ton skulle leda till en stabilisering av utsläppen. Den svenska koldioxidskatten ligger f n v på 930 kr per ton.¹⁸

¹² Se t ex de senaste rapporterna från IPCC (www.ipcc.ch), The Stern Review Report (www.hm-treasury.gov.uk/independent_reviews/stern_review_economics_climate_change/stern_review_report.cfm) eller den svenska Klimat- och sårbarhetsutredningen (www.sou.gov.se/klimatsarbarhet/)

¹³ För en täckande genomgång, se bl a Lomborg: *Cool it*, SNS 2007, men också t ex Expertgruppen för miljöstudier: *Sveriges klimatpolitik – värdet av utsläppshandel och valet av målformulering*, 2007

¹⁴ Lomborg refererar till olika vetenskapliga studier i *Cool it*, SNS 2007

¹⁵ Norberg: *Världens välfärd: Fyra decennier som förändrade planeten*, Globaliseringsrådet 2007. Spädbarnsdödligheten i U-länder ligger för närvarande på 5,6 %. I i-länderna är motsvarande siffra 0,6 %. Gränsen för extrem fattigdom brukar sättas vid en konsumtion på en dollar om dagen. 2004 beräknades ca 970 miljoner människor leva under den gränsen.

¹⁶ Denna utveckling brukar kallas Kuznet-kurvan efter dess upphovsman.

¹⁷ Expertgruppen för miljöstudier: *Sveriges klimatpolitik – värdet av utsläppshandel och valet av målformulering*, 2007

¹⁸ Naturvårdsverket: *Omfattande globala åtgärder behövs för att minska utsläppen av växthusgaser*, 4 maj 2007

- Det finns en mängd (mer) akuta miljöproblem i världen. Fyra miljoner människor dör varje år på grund av undernäring, ytterligare två miljoner på grund av brist på rent vatten. Tre miljoner dör av HIV/Aids och malaria skördar fler än en miljon dödsoffer varje år.¹⁹ Dessa utmaningar måste hanteras parallellt med en mer offensiv klimatpolitik.

Sverige svarar för ca två promille av världens utsläpp av växthusgaser, mycket tack vare vår tillgång till vattenkraft och kärnkraft.²⁰ Svenska företag ligger över lag långt fram när det gäller miljömedvetenhet och det ökade intresset kan självfallet också innebära möjligheter och konkurrensfördelar på en internationell marknad. Inte desto mindre står näringslivet inför stora utmaningar för att möta klimathotet. De direkta effekterna under de närmaste åren blir sannolikt små, däremot kommer den politiska påverkan att bli omfattande. Det är viktigt att slå vakt om ett par principer för hur klimatanpassningen bör hanteras.

- Lönsamhet är en förutsättning för att genomföra investeringar som kan reducera miljöbelastningen.
- Det är viktigt att företag ges möjlighet att konkurrera på så lika villkor som möjligt. Det innebär att Sverige måste iakttä försiktighet med regleringar och/eller pålagor som orsakar sämre konkurrensförmåga för svenska företag, som dessutom ofta ligger miljömässigt långt framme.
- Ofta innebär investeringar som förbättrar miljön också vinster för ekonomin. Det är dock viktigt att företagen ges möjlighet att anpassa sig. I avtagande ordning är följande styrmedel att föredra: subventioner till miljöinvesteringar, avgifter och skatter, lagkrav med övergångstid.

2.6 Stor offentlig sektor

Sverige bedöms under de närmaste fem–tio åren ha en fortsatt stor offentlig sektor. Bedömningen är naturlig, med tanke på att framväxten av den offentliga sektorn skett under flera decennier och att större reformer därmed är svårgenomförda. Inte desto mindre finns det åtminstone fyra förändrade förutsättningar som ger anledning att ifrågasätta framtiden:

1. Den borgerliga alliansens valseger 2006. Även om reformviljan hittills varit begränsad, möjligen med tanke på valet 2010, är den långsiktiga ambitionen att minska den offentliga sektorn.
2. Ett ökat internationellt tryck på att effektivisera den offentliga sektorn, s k *institutionell konkurrens*.
3. Demografiska förändringar som skapar möjligheter till rationalisering av den offentliga sektorns organisation.
4. Ökade påfrestningar på välfärdssystemen genom ett ökat antal äldre, vilket redan lett till reformer av pensionssystemet och som sannolikt följs av reformer inom andra delar av försäkringssystemen.

Utvecklingen är dock inte på något sätt entydig. Det beror bl a på risken för reaktioner. Om en borgerlig regering ansätter den offentliga sektorn för hårt ökar vänsterblockets chanser att vinna valet 2010. De ökade påfrestningarna på välfärdssystemen riskerar självfallet också att leda till ett ökat skatteuttag av både individer och företag i syfte att

¹⁹ Lomborg refererar till WHO i *Cool it*, SNS, 2007

²⁰ Se t ex Energimyndigheten: *Energiläget i siffror*, 2007

finansiera en fortsatt stor offentlig sektor. Sammantaget finns dock ett stort tryck på offentlig sektor att höja kvaliteten och produktiviteten i verksamheten.²¹

En stor offentlig sektor är tveeggat. Ett högt skattetryck har flera negativa effekter. En stor offentlig sektor tenderar att mildra lågkonjunkturer, samtidigt som tillväxten i högkonjunktur blir lägre. Om de offentliga investeringarna är stora i t ex infrastruktur och utbildning stärks landets konkurrenskraft, medan stor offentlig konsumtion har mest kortsiktigt positiva effekter. I en situation med fortsatt stor offentlig sektor och de utmaningar som följer med demografin riskerar de negativa effekterna att bli påtagliga beroende på att andelen värdeskapande företag blir för låg i relation till ekonomin.

Samtantaget görs bedömningen att Sverige kommer att ha en fortsatt stor offentlig sektor under de närmaste åren med avseende på finansieringen av de traditionella välfärdstjänsterna. Däremot finns det sannolikt möjligheter att öka antalet privata utförare inom ramen för en offentlig finansiering.

2.7 Strukturuomvandling

2003 identifierade Handelskammarens dåvarande visionsgrupp strukturuomvandlingen som en säker utveckling med följande beståndsdelar:

- Konsolidering av mogna verksamheter för att skapa skalfördelar inom både produktion och distribution
- Utrymme för nischstrategier genom internationalisering samt ökade möjligheter till "mass customization".
- Ökad internationalisering av ägarstrukturen, vilket både innebär ökat utländskt ägande och ökat svenskt ägande i utlandet.

Denna utveckling bedöms fortsätta, samtidigt som hastigheten och omfattningen styrs av faktorer som är osäkra, som t ex globaliseringen. Viktiga slutsatser kring strukturuomvandlingen presenteras av Chris Anderson i boken "Long Tail"²². Andersons poäng är att utvecklingen av IT och spridningen av denna gör det möjligt att nå de nödvändiga skalfördelarna (för att få lönsamhet) vid mycket mindre produktionsvolymen än tidigare. Detta förstärks av att IT inom bland annat media påverkar både produktionen och distributionen, vilket skapar utrymme för dels nya aktörer med begränsade resurser, dels ökat tillfredsställelse även av nischad efterfrågan. Detta innebär en ökad individualisering och mindre beroende av stora försäljningsframgångar. När distributionskostnaden och kostnaden för (digital) lagerhållning sjunker mot noll kan även mycket små försäljningsvolymen bli lönsamma.

Under senare år har också outsourcing och utflyttning av produktion ökat i omfattning, även om det finns stora skillnader i bedömningen av hur omfattande utflyttningen är. Institutet för Tillväxtpolitiska studier anger att ca 2 000 jobb per år flyttar utomlands, medan Svenskt Näringsliv uppskattar antalet till ca 25 000 per år och inkluderar då även beslut om expansion utanför Sverige. Det finns dock en relativ samstämmighet om att trenden bedöms öka. Enligt Svenskt Näringsliv anger 18 % av företagen att de planerar att flytta produktion utomlands inom fem år. I en studie från Ingenjörsvetenskapsakademien säger hälften av företagen att sannolikheten för att de flyttar produktion är över 50 %.

²¹ Se t ex Länsstyrelsen i Skåne: *Omvärldsanalys 2008 Kvalitet och effektivitet i offentlig sektor*, 2008

²² Anderson: *Long Tail*, Bonnier Fakta, 2007

Det finns dock tendenser till en reaktion mot utflyttningen av produktion. Studier visar att kostnaderna för att flytta produktion ofta underskattas. Kritiker menar också att utflyttning sker för lättvindigt och att värdet av integrerad produktion och t ex produktutveckling också underskattas och att effektiviseringspotentialen i industrin är mycket stor.²³ Enligt olika bedömare så kan industri där arbetskraftens andel av kostnaden ligger under ca 15 % vara konkurrenskraftig.²⁴

Under flera decennier har tjänsteinslaget i de utvecklade ekonomierna varit omfattande, i synnerhet mätt som antalet sysselsatta. Även inom företag har tjänsteandelen i verksamheten ökat (se "Kunskapsinnehållet ökar" ovan). Inom många branscher bedöms tjänstesektorn ha den största potentialen för både tillväxt och lönsamhet under kommande år.²⁵

2.8 Efterfrågan på upplevelser ökar

Eftersom materiella behov i huvudsak kan tillfredsställas kan människors relativa värdering av upplevelser öka. Därmed skapas ökat utrymme för konsumtion av upplevelser, vilket dels påverkar innehållet i produkter, dels gynnar branscher som turism, media och underhållning.

Under senare år har denna utveckling stärkts av avregleringar och entreprenörer som skapat nya erbjudanden, i många fall med omfattande effekter. Ett sådant exempel är etableringen av lågkostnadsflyget och dithörande utveckling av kortare resor för rekreation och upplevelser.

Även om denna faktor kan påverkas kortsiktigt av t ex konjunkturella effekter och branschspecifika företeelser (exvis stigande biljettpriser inom flyget på grund av bränslepriset), bedöms trenden vara stabil under de närmaste fem till tio åren. Detta är bland annat en följd av demografin, vilken frigör tid för 40-talisterna att använda för att konsumera upplevelser.

Fortfarande präglas branschen av många små och lokala aktörer med begränsade möjligheter till storskaliga etableringar respektive marknadsföring. Detta har lett till ett relativt omfattande inslag av offentliga stödåtgärder och initiativ.

²³ Bengtsson m fl: *Alternativ till outsourcing*, Liber, 2005

²⁴ Uppgift från bl a Lars Dahl, VD för Sibbhultsverken.

²⁵ Se t ex Deloitte: *The Service Revolution in Global Manufacturing Industries*, 2006

3. Osäkra faktorer

3.1 Arbetskraftens rörlighet

Rörlighet har flera betydelser. Det finns en internationell rörlighet av människor. I denna är det viktigt att Sydsverige kan attrahera kvalificerade yrkesmänniskor och studenter från andra länder. Detta är ett sätt att mildra de negativa effekterna av den demografiska utvecklingen.

Men mobilitet innebär också en geografisk mobilitet inom Sydsverige, som minskar sårbarheten på arbetsmarknaden. Här spelar infrastruktur och kommunikationer en nyckelroll. 1970 hade Sydsverige 40 lokala arbetsmarknader. Nu finns det 17, tack vare bättre kommunikationer och att människors benägenhet att pendla längre har ökat.²⁶ Samtidigt är 96–97 % av alla pendlingsresor kortare än 1 timme enkel resa, vilket effektivt definierar ett företags rekryteringsområde.²⁷ Eftersom vi samtidigt vet att nio av tio rekryteringar sker av människor som redan bor i regionen²⁸ framgår infrastrukturens betydelse tydligt.

En tredje betydelse är rörlighet mellan branscher. Denna kan stimuleras av politiker genom att dels öka incitamenten att söka jobb vid t ex friställningar, dels erbjuda utbildningsinsatser.

En fjärde mobilitet av betydelse är företagets möjlighet att relativt enkelt friställa personal. Därmed kan man mer riskfritt anställa i goda tider, även ur grupper som har svårare att konkurrera på arbetsmarknaden, som ungdomar och människor med utländsk bakgrund.

Under kommande fem till tio år är det osäkert hur mobiliteten utvecklas. Inte minst mot bakgrund av valet 2010, som dels verkar påverka den borgerliga regeringen att begränsa reformerna, dels kan innebära en återgång till socialdemokratisk politik med dess betoning på anställningstrygghet och generösa försäkringssystem med mindre incitament för rörlighet.

3.2 Avreglering/frihandel

En avgörande förutsättning för globaliseringen har varit den internationella avregleringen. Denna har vid det är laget pågått i flera decennier och lyckats stå emot såväl motståndskommunikationer från olika grupperingar som händelser som 11 september och farhågor för utbrott av epidemier som SARS och fågelinfluensan. De regleringar som helt stängt handel på vissa marknader har varit tillfälliga, även om åtgärder som säkerhetsinspektioner och -klassificeringar lett till ökade transaktionskostnader. Olika förhandlingsrundor inom tex WTO har under senaste tiden varit måttligt framgångsrika, men ändå återkommit och den långsiktiga huvudinriktningen har varit tydlig.

²⁶ Statistiska Centralbyrån, www.scb.se

²⁷ Åke E Andersson och Martin Andersson: *Samhällsekonomiska fördelar av uppgradering av E 22*, Internationella handelshögskolan i Jönköping/KTH, 2007

²⁸ AMS, kontakter med utredningsenheten

EU har expanderat från EU-15 till EU-25 och EU-27, vilket innebär en positiv expansion av den inre marknaden, även om EU tenderar att radera de externa murarna och handelshindren i alltför långsam takt. Branscher och näringar som jordbruk och textilindustrin regleras av subventioner, tullar och kvoter.

Det är angeläget att öka rörligheten inom tjänstesektorn i syfte att frigöra de skalfördelar som bidragit till att öka produktiviteten inom industrin så dramatiskt. Om man jämför tjänstemarknaden inom EU med USA så är vår marknad större, men den är fortfarande kraftigt reglerad. Om man därtill lägger barriärer i form av språk och kulturella skillnader, så har vi en marknad som fungerar dåligt. Därmed kan vi inte nå de skaleffekter i form av specialiserings- och stordriftsfördelar som t ex USA kan. Det är därför viktigt att underlätta framväxten av en inre marknad för tjänster inom EU.²⁹

Men tjänstesektorn är reglerad även inom respektive land. Det gäller kanske framför allt de tjänster som av tradition tillhandahålls av offentlig sektor, d v s hälso- och sjukvård samt utbildning. Genom att privata alternativ och incitamentsstrukturer inte tillåts komma in i dessa branscher annat än i mycket begränsad omfattning, sker ingen större produktivitetssökning inom dessa sektorer och inte heller något nämnvärt entreprenörskap.³⁰

Det skulle vara möjligt att områden som miljö- och arbetsmiljöfrågor kan komma att användas som argument för att återreglera marknader, men risken tycks för närvarande liten. Insikten om frihandels överlägsenhet för att skapa välstånd tycks väl utbredd.

Sammantaget bedöms parametern som relativt säker såtillvida att sannolikheten för en återreglering är liten. Det är dock fullt möjligt att måla upp scenarier där protektionismen ökar (se även "Ekonomisk maktförskjutning" nedan). De stigande matpriserna har t ex lett till att flera länder infört exportförbud av matvaror.³¹ Det finns också större osäkerheter större när det gäller i vilken grad man kan nå ytterligare öppenhet och avreglering under de kommande 5–10 åren. Av den anledningen bedöms faktorn som *osäker*.

3.3 Ekonomisk maktförskjutning

De nya ekonomiska stormakterna utgörs i första hand av BRIC-länderna (Brasilien, Ryssland, Indien och Kina). Även om länder som Indonesien, Sydkorea, Sydafrika och Vietnam får allt större ekonomier så är deras betydelse för Sverige och Sydsverige under de närmaste 5–10 åren begränsad.

Effekterna av i synnerhet Kinas tillväxt är däremot mycket omfattande och påverkar världsekonomin på en mängd vis. Landet driver de globala råvarupriserna uppåt och därmed inflationen, samtidigt som man bidrar till att begränsa inflationen genom den produktivitetssökning man bidrar med.

Kina är unikt inte bara genom sin storlek utan också genom att ha haft en genomsnittlig årlig tillväxt om 9 % per år i drygt 30 år.³² Även om det varnas för risker som fastighetsbubblor och stora utmaningar kvarstår vad gäller tex arbetsmiljön så finns det en stor

²⁹ Professor Lennart Schön, 8 november 2007

³⁰ Utdrag från arbetsgruppens möte med professor Lennart Schön, 8 november 2007

³¹ *EU varnar för matprotektionism*, Sydsvenskan april 2008

³² Schwaag Serger & Widman: *Konkurrensen från Kina*, ITPS, 2005

potential för fortsatt tillväxt. Den största utmaningen för både Kina och världssamfundet är självfallet bristen på mänskliga rättigheter och demokrati.

Hittills har tillväxten i Kina till stor del drivits av omfattande investeringar i infrastruktur, medan den inhemska konsumtionen ännu är relativt begränsad. Vidare är tjänstesektorn utvecklad samtidigt som det finns utrymme för ytterligare marknadsreformer.³³ De stora utmaningarna ligger i den på sikt ohållbara och paradoxala balansgången mellan marknadsekonomi och diktatur, men också i miljöfrågorna. Det kan inte heller uteslutas att Kinas framväxt ökar de protektionistiska strömningarna inom USA och även EU.

Det ligger nära till hands att välkomna Kinas, Indiens och övriga länders ekonomiska tillväxt. Det är ur många aspekter positivt att minska det internationella beroendet av USA. Tillväxten påskyndar och framväxten av nya marknader för svenska företag. Samtidigt ökar konkurrensen, vilket ställer krav på svenska företag att utvecklas ytterligare.

Kinesiska och indiska företag har goda möjligheter att bygga skalfördelar på de stora inhemska marknaderna och använda dessa på en internationell arena. Tatas förvärv av Jaguar och Land Rover kan ses som ett sådant exempel. I sin årliga rapport över "100 företag som utmanar globalt" listar Boston Consulting Group 41 kinesiska och 20 indiska företag.³⁴

Den ekonomiska maktförskjutningen och internationaliseringen skapar även nya samband, efterfråge- och utbudsstrukturer och mekanismer i världsekonomin. Efterfrågan i Kina leder till ökad export från tex Västeuropa, och därmed stigande priser för en mängd olika produkter. Vidare driver Kina prisstegringarna, men motverkar samtidigt inflationen på global nivå genom sina stora produktivitetsökningar.

När matpriserna stiger i länder som Indien och Pakistan innebär det förhoppningsvis på längre sikt bättre förutsättningar för tillväxt. Men på kort sikt slår höjningarna hårt mot en befolkning som använder en betydligt högre andel av hushållskassan till matinköp än vad vi gör i västvärlden. Och prisstegringen har även betydelse för multinationella företag med närvaro i dessa länder, eftersom människornas konsumtionsutrymme för andra produkter, som t ex mobiltelefoner, minskar.³⁵

3.4 Energi- och råvarupriser

Tillgången till billig energi genom vattenkraft och kärnkraft har utgjort en grund för framväxten av svensk basindustri (skog och trä, massa och papper, malm och stål, etc). Det finns omfattande industri i Sydsverige som är starkt beroende av låga elpriser. Stora Enso i Hyltebruk svarar ensam för ca 1 % av Sveriges energiförbrukning och andra pappers- och massabruk och metallindustrier har stora behov. Det är viktigt att säkra tillgången till billig energi och vatten- och kärnkraft har dessutom fördelen av att vara klimatneutrala.

Som en följd av energikrisen i början av 1970-talet minskade oljekonsumtionen i världen och först 2005 var den tillbaka på samma nivå som 1978.³⁶ Sveriges oljekonsumtion har

³³ Schwaag Serger & Widman: *Konkurrensen från Kina*, ITPS, 2005

³⁴ Boston Consulting Group: *The 2008 BCG 100 New Global Challengers*, december 2007

³⁵ *Ökande matpriser hotar mobiltillverkare*, Ny Teknik nr 15 2008

³⁶ Hårde: *Trend bröts när Kina tog fart*, Aktiespararen nr 4 2008

i princip halverats sedan 1970 i absoluta tal. Sett i relation till BNP har beroendet minskat ännu mer. I början av 1980-talet importerade vi olja för drygt 5 % av BNP, medan motsvarande siffra i dag är ca en och en halv procent.³⁷ Samtidigt har vårt beroende av internationell handel ökat ytterligare, vilket gör att vår ekonomi påverkas av hur andra länder drabbas av högre oljepriser. Dessutom kvarstår (minst) en direkt effekt, nämligen konsekvenserna för bränslepriset och därmed logistikkostnader.³⁸

Under de kommande fem åren kommer politiska initiativ att tas för att påskynda omställningen till klimatvänliga energikällor. Det är dock problematiskt att det fortfarande finns starka politiska låsningar när det gäller utbyggnaden av vatten- och kärnkraft. Bioenergi, biogas och vindkraft har stor utvecklingspotential på olika sätt. Biobränslen svarar för ca 11 % av den tillförda energin i världen, i Sverige är andelen nära 20 %.³⁹ Biogas har en stor potential när det gäller fordonsbränsle och i bl a Skåne finns goda möjligheter att utnyttja avfall från livsmedelssektorn för att anrika gas. Vindkraften har i dagsläget marginell betydelse i Sverige, men tillväxttakten är över 30 % per år. I Danmark svarar vindkraften för ca 18 % av den tillförda energin.⁴⁰

Energipolitiken är i mångt och mycket nationell, men det finns samtidigt möjligheter för Sydsverige. Det gäller bl a de goda förutsättningarna för biobränsle tack vare den höga tillväxttakten av sydsvensk skog, biogas genom tillgången till avfall från livsmedelssektorn samt vindkraften genom den långa sydsvenska kusten.

När det gäller råvaruförsörjningen är det lätt att utgå från dagens trender och därmed konstatera att tillväxten i Kina, Indien, m fl länder kommer att medföra ständigt stigande priser. Det finns dock andra uppfattningar. Enligt bl a professorn i nationalekonomi Marian Radetzki, är uppgången tillfällig.⁴¹ Detta beror på att efterfrågan har vuxit snabbare än utbudet. I takt med att efterfrågan stiger blir det mer lönsamt att utvinna råvaror från nya fyndigheter respektive med hjälp av ny teknik. Därmed ökar utbudet och priserna sjunker. Oavsett vilket scenario man arbetar med ter det sig troligt att priserna under de kommande fem åren kommer att vara relativt höga. Eftersom många råvaror handlas med globala priser, som drabbar alla producenter lika, kommer dock effekten på de sydsvenska företagens konkurrenskraft att vara mer begränsad.

3.5 EU:s utveckling inkl EMU

Det är fortfarande påtagligt hur lågt engagemanget för EU är bland den svenska befolkningen. Detta manifesteras inte bara i löpande debatt, utan också i politikernas retorik kring unionen, det låga deltagandet i valet till Europaparlamentet och det tydliga beskedet i folkomröstningen om fullt deltagande i valutaunionen. Sverige har en möjlighet att utnyttja ordförandeperioden under andra halvåret 2009 för att påverka opinionen och öka engagemanget. Effekterna av den tidigare ordförandeperioden, som allmänt betraktas som politiskt framgångsrik, var dock inte särskilt bestående.

³⁷ Schück: *Analys: Högt oljepris hotar ekonomins uppgång*, Dagens Nyheter 28 september 2004

³⁸ Se Kommissionen mot oljeberoende: *På väg mot ett oljefritt Sverige*, 2006

³⁹ E.ON: *Bioenergi – störst betydelse för att EUs klimatmål ska uppnås*, årtal okänt

⁴⁰ E.ON: *Vindenergi – ökar mest av alla förnybara energikällor*, årtal okänt

⁴¹ Radetzki: *Råvarumarknaden*, SNS 2007

På senare tid har EU också drabbats av bakslag när det gäller arbetet med en gemensam konstitution, vilken i tidigare form förkastades av enskilda nationer. Likaså är den slutliga versionen av tjänstedirektivet en urvattnad kompromiss. Målsättningen från Lissabon år 2000 att EU skulle vara världens mest konkurrenskraftiga ekonomi år 2010 kommer inte att förverkligas. Även om detta är en ambitiös målsättning beror den bristande framgången på att avgörande frågor som skatter och incitament för företagande inte hanteras av EU, utan av de enskilda nationerna.

Samtidigt kan utvidgningen av EU med tolv nya medlemsstater ses som en stor framgång med förvånansvärt smidig process. Utvidgningen har ökat heterogeniteten inom unionen, vilket kan leda till en ökad förekomst av sk *flexibel integration*, d v s att vissa länder med närmare kopplingar kommer att fördjupa sina samarbeten genom bilaterala och multilaterala avtal.⁴² Det gäller bl a de nordiska länderna, de baltiska länderna och Beneluxområdet.

Miljön har blivit en viktig utmaning för EU, inte bara på grund av frågans allvar, utan också i rollen som symbolfråga för EU:s förmåga.

Under den kommande femårsperioden är det inte troligt att Sverige kommer att införa euron. Opinionen har blivit ytterligare skeptisk, som en konsekvens av dels att Sveriges ekonomi gått bra, dels de stora medlemsländernas benägenhet att bryta mot konvergenskraven som de behagar. Eftersom Sverige ändå följer konvergenskraven för den ekonomiska politiken innebär vårt utanförskap att vi arbetar med fortsatt höga transaktionskostnader på grund av t ex valutarisker. En lågkonjunktur skulle möjligen kunna förändra befolkningens inställning till EMU, samtidigt som vi då, lite paradoxalt, skulle ha större behov av att kunna föra en självständig penning- och finanspolitik.

På tio års sikt kan Sveriges medlemskap i EMU aktualiseras, bl a som en följd av hur Danmark agerar.

3.6 Infrastruktur

I stora delar av Sydsverige är en utveckling av infrastrukturen en förutsättning för att andra investeringar skall ge avkastning. Det kan gälla allt ifrån satsningar på turism till de aviserade etableringarna av World Trade Center i Växjö, Kalmar och Karlskrona, eller samarbetet mellan de högre lärosätena på dessa orter. Samtidigt ökar trängseln i andra delar av regionen med betydande flaskhalsar som följd. Den trafikinfarkt som drabbade Stockholmsregionen och ledde till negativ tillväxt under en period är avskräckande.

Signalerna från regeringen är att infrastrukturen kommer att prioriteras med start med infrastrukturpropositionen i höst.⁴³ Den så kallade närtidssatsningen som presenterades i början av september 2008 bekräftade detta. Sådana ambitioner tenderar dock att ha kort hållbarhet. Så länge investeringar jämföras med konsumtion i statens budget kommer infrastrukturen att fungera som regulator för att balansera nedersta raden.

⁴² Bernitz, Gustavsson, Oxelheim: *Europaperspektiv Östutvidgning, majoritetsbeslut och flexibel integration*, Santérus förlag 2001

⁴³ Se bl a Anders Borg & Åsa Torstensson: "Vi skapar budgetutrymme för flera stora vägprojekt", DN Debatt 9 januari 2008

Alliansen har fortsatt det arbete som inleddes av den förra regeringen och låtit utreda flera strukturella frågor kring infrastrukturen.⁴⁴ Huruvida utredningarnas förslag kommer att leda till konkreta åtgärder är ännu oklart. Regeringen verkar dessutom ovillig att reformera finansieringssystemet i någon större omfattning.

Under de närmaste fem åren innebär en utebliven utbyggnad att problemen och flaskhalsarna ökar. Effekterna blir dock relativt måttliga. Konsekvenserna av de uteblivna möjligheterna är däremot många gånger större. Under åren närmast därefter kan kapacitetsproblemen på t ex E6, E22, Södra Stambanan och Västkustbanan också komma att bli akuta.

3.7 Integration på arbetsmarknaden

Det är en nödvändighet att integrera personer med utländsk bakgrund i samhället och arbetsmarknaden. Förutom sociala och humana aspekter så innebär det en möjlighet att hantera den demografiska utmaningen, bredda skattebasen och minska samhällets kostnader i form av olika bidrag. År 2004, d v s ett par år innan högkonjunkturen började ge effekter i sjunkande arbetslöshet, var andelen sysselsatta bland infödda svenskar nästan 22 procentenheter högre än bland svenskar med utländsk bakgrund. Kan detta utanförskap helt elimineras innebär det att 200 000 fler personer hade haft någon form av förvärvsarbete.⁴⁵ En negativ utveckling innebär att dessa faktorer utvecklas i motsatt riktning med en olycklig passivisering och bidragsberoende, ökad främlingsfientlighet och ökad otrygghet.

De långsiktiga trenderna är att grupper med högre anställningsrisk (utländsk bakgrund, ungdomar, personer med sjukdomshistoria) märker av lågkonjunkturer mest. Eftersom en lågkonjunktur står för dörren, oavsett hur djup och långvarig den blir, så kommer det att drabba invandrare hårdast. Högkonjunktur innebär däremot att skillnaderna i sysselsättning mellan infödda svenska och svenskar med utländsk bakgrund minskar.⁴⁶ T ex ökade sysselsättningen mellan fjärde kvartalet 2006 och samma tid 2007 med 2,1 % för riket, medan den ökade hela 6,1 % för utrikes födda.⁴⁷

3.8 Regional beslutskraft, offentlig administrativ infrastruktur

Det har i flera studier konstaterats att den svenska utjämningspolitiken mellan regioner har skett på bekostnad av den totala tillväxten.⁴⁸ Om regioner ges resurser och mandat att påverka den egna närmiljön med avseende på bl a infrastruktur och högre utbildning skapas en tydligare incitamentsstruktur. Detta innebär att regioner som satsar på åtgärder som höjer attraktiviteten belönas direkt genom att skattebasen växer tack vare en ökad inflyttning.

⁴⁴ Se t ex *Hamnstrategi – strategiska hamnnoder i det svenska godstransportsystemet* (SOU 2007:58) och *Framtidens flygplatser – utveckling av det svenska flygplatssystemet* (SOU 2007:70).

⁴⁵ Statistiska Centralbyrån: *Tiden i Sverige viktig förklaring till framgång på arbetsmarknaden*, 2005

⁴⁶ Syrén: *Statens politik för integration och mot etnisk diskriminering*, LO 2007

⁴⁷ SCB: *Kraftig ökning av antalet sysselsatta bland utrikes födda*, 8 februari 2008

⁴⁸ Se bl a Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO); *Regionalpolitiken – en rapport om tro och vetande*, ESO 1999

Viktigt är också att ha en effektiv offentlig byråkrati, med bl a snabb handläggning och service. Detta är också en funktion som torde bli bättre med ett tydligare samband mellan effektivitet och möjligheten att behålla skatteintäkter från t ex företag.

Hittills har den borgerliga regeringen haft begränsad framgång med att minska regelbördan för små företag. Avsikten kvarstår dock och kan antas fortsätta även vid ett regeringskifte 2010, även om viljan och kraften kan vara mer osäker.

När det gäller frågan om ökad regional beslutskraft har ansvarsutredningen följts av en sk förhandlingsman, som skall höra vad regionerna vill. Men möjligheterna är begränsade eftersom rådande regionförsök i Skåne och Västra Götaland verkar ha satts som ett tak för hur mycket beslutskraft som en region kan få. Ansvarsutredningens ursprungliga förslag var också att bilda 6–10 storregioner i syfte att bl a få tillräckligt stort skatteunderlag för att svara för olika investeringar. I processen med förhandlingsmannen Jan-Åke Björklund har hittills Blekinge och Kronoberg uttryckt en önskan att ansluta sig till Skåne, medan Kalmar tvekar och Halland vill bevara sin administrativa gräns.

En annan utveckling som blir allt mer påtaglig är den växande skillnaden mellan förändringstakten inom näringslivet och det offentliga. I takt med att produktivscykler blir kortare och behovet av flexibilitet ökar framstår offentliga institutioner som långsamma. Detta har möjligen ett visst egenvärde, men riskerar också att påverka företagen negativt.

Sammantaget är utvecklingen svårbedömd och faktorn kvarstår som osäker.

3.9 Öresunds- och Östersjöintegration

Handelskammaren har tagit fram den mest omfattande mätningen av integrationen över Öresund, den av OECD uppmärksammade *Näringslivets Öresundsindex*.⁴⁹ Under 2003 noterades ett lägre värde på integrationen än året före, vilket bekräftar den förra visionsgruppens bedömning att utvecklingen var osäker. Sedan dess har dock integrationen utvecklats, och indexet har sammantaget stigit från värde 53 år 2001 till 72 år 2008 (där värdet 100 betyder "full integration").

Integrationen har drivits av olika faktorer. Under de första åren var det framför allt danskar som flyttade till Skåne för att dra nytta av de lägre fastighetspriserna. Eftersom de tenderade att behålla sina jobb i Danmark bidrog de till att öka pendlingen. Sedan ett par år tillbaka har den dominerande kraften i stället varit Själlands starka arbetsmarknad, som noterar rekordlåga arbetslöshetssiffror⁵⁰ och som attraherar svenskar.

Under de senaste åren har integrationen också gynnats av den starka konjunkturen på båda sidor av sundet, vilket gjort att företag expanderat till Öresundsregionen och/eller integrerat.

Politiskt har arbetet med att undanröja barriärer varit måttligt framgångsrikt, även om skatteavtalet från 2003 löste några problem. Nuvarande regering tillsatte en arbetsgrupp som redovisade ytterligare några mindre åtgärder i slutet av 2007.

⁴⁹ Øresund Industri & Handelskammare: *Näringslivets Öresundsindex*, 2001–2008

⁵⁰ Se bl a Beskæftigelseministeriet: *Regeringen framlægger ambitiøs jobplan*, 21 januari 2008

Flertalet scenarier över framtida utveckling och integration är positiva. Bland annat antas demografin fortsätta driva integrationen framåt, då Själland kommer att drabbas hårdare än Skåne av en åldrande befolkning. I en nyligen publicerad trafikprognos för år 2025 bedömer Öresundsbron att pendlingstrafiken kommer att öka från dagens knappt 20 000 personer till mellan 38 000 och 65 000.⁵¹ Det är emellertid fullt möjligt att se utvecklingar och händelser som kan medföra bakslag för integrationen:

- En kraftig lågkonjunktur hämmar företagets aktiviteter över sundet
- När olika flaskhalsar uppstår på den skånska arbetsmarknaden sätts lojaliteten mot Öresundstanken på prov och motivationen för skånska regionpolitiker att driva regeringarna framför sig riskerar minska.
- I takt med att allt fler integrerar blir olika barriärer allt allvarigare samtidigt som nya situationer med nya problem dyker upp. Dessa renderar medial uppmärksamhet och kan leda till en reaktion, i synnerhet om den borgerliga regeringen misslyckas att leverera fler lösningar.
- I takt med att resandet över bron ökar blir belastningen på Öresundstågen större. Om huvudmän, infrastrukturhållare och operatörer inte förmår hantera detta kommer svårigheterna att pendla att avskräcka.

I en opinionsundersökning som Sifo gjort på Handelskammarens uppdrag noteras också att andelen skåningar som kan tänka sig att arbeta på den danska sidan av Öresund minskade från 71 % 2006 till 56 % ett år senare.⁵² Den viktigaste förklaringen antas vara att den skånska arbetsmarknaden stärkts, men också att skillnader i lagar och regler fortsätter orsaka problem.

Östersjöintegrationen blir också allt mer betydelsefull. Sydsverige har ett gynnsamt läge tack vare den geografiska närheten till norra Europas egna tigerekonomier. Tyskland har återtagit positionen som vår viktigaste handelspartner. Mellan 2001 och 2006 har Östersjöländerna ökat sin andel av den svenska utrikeshandeln från 39 % till 44 %⁵³, trots den starka tillväxten i t ex Kina. Östersjöregionen är fortfarande en 50 % större marknad än hela Kina.⁵⁴ Många svenska företag har etablerat en stark närvaro på andra sidan Östersjön. Tillväxten i Baltikum, Ryssland och Polen är en viktig förklaring till den starka trafikökningen i sydöstra Sverige.

Handelskammaren har varit aktiv i Östersjöhandelskamrarnas samarbetsorganisation Baltic Sea Chambers Of Commerce Association sedan starten 1992 och har ordförandeposten samt bemannar sekretariatet sedan 2002. Visionen är att tredubbla handeln i Östersjöområdet under en tioårsperiod genom att arbeta med bland annat attityder, gränshinder och infrastruktur. Tysklands och Danmarks nyligen undertecknade avtal att bygga en fast förbindelse över Fehmarn Bält är en viktig signal om att stärka sammanhållningen i sydvästra Östersjön.

Avgörande för Östersjöregionens framgång är att Ryssland deltar aktivt i utbytet och arbetar strategiskt för att underlätta handel och rörlighet. På fem till tio års sikt kan det inte uteslutas att den säkerhetspolitiska aspekten kommer att öka i betydelse. Sådana signaler finns redan, inte minst aktualiserat av konflikten i Sydosettien under 2008.

⁵¹ Öresundsbrokonsortiet: *Ny långsiktig trafikprognos för öresundstrafiken*, 2008

⁵² Sifo Research: *Integration över Öresund*, 23 november 2007

⁵³ Egen beräkning med data från Kommerskollegium/SCB.

⁵⁴ Egen beräkning med data från World Competitiveness Yearbook. Till Östersjöregionen räknas de norra delarna av Tyskland och de västra delarna av Ryssland samt övriga länder i sin helhet.

FOTO: JAN ERIK EBBESSON

4. Scenarioanalys

Utfallet för de osäkra faktorerna har kombinerats i tre scenarier. Det första scenariet innebär att samtliga faktorer utvecklas på ett gynnsamt sätt. Det andra scenariet är raka motsatsen och det tredje scenariet är en bedömning av det mest sannolika utfallet.

4.1 Scenario 1: Gynnsam utveckling

Gynnsamma utfall för de osäkra faktorerna förstärker de positiva delarna av de säkra faktorerna och hjälper till att motverka de negativa. Ökad rörlighet för arbetskraften och ökad integration av människor med utländsk bakgrund hjälper till till att möta utmaningarna som följer med demografin.

Osäkra faktorer	Utfall	Kommentar
Arbetskraftens rörlighet	+	mobiliteten ökar både internationellt och inom Sydsverige, regionen attraherar människor
Avreglering/frihandel	+	avregleringarna fortsätter
Ekonomisk maktförskjutning	+	tillväxten skapar möjligheter för sydsvenska företag
Energi- och råvarupriser	+	energi och råvaror finns till rimliga priser, samtidigt som omställning skapar marknads-möjligheter
EU:s utveckling inkl EMU	+	ökad integration, mindre handelshinder mot omvärlden, snart svenskt införande av euro
Infrastruktur	+	höjning av investeringstakten
Integration på arbetsmarknaden	+	integrationen ökar, utanförskapet minskar
Regional beslutskraft, offentlig administrativ struktur	+	regional beslutskraft ökar, regelbörda m m minskar, hanteringstider kortas
Öresunds- och Östersjöintegration	+	integrationen breddas och fördjupas

I det positiva scenariot agerar aktörer på internationell, nationell, regional och lokal nivå på ett sätt så att företagen får bästa möjliga förutsättningar. Utmaningar inom olika områden kan vändas till något positivt och skapar nya marknader för sydsvenska företag.

4.2 Scenario 2: Negativ utveckling

Den direkta motsatsen är ett scenario där samtliga osäkra faktorer får negativa utfall. Ett sådant scenario medför stora påfrestningar på Sydsverige och företagen. Det innebär att regionen faller ner i en djup recession och tappar kraftigt i relativ konkurrenskraft. Därmed inleds en negativ utvecklingsspiral som måste brytas med kraftfulla insatser.

Osäkra faktorer	Utfall	Kommentar
Arbetskraftens rörlighet	–	Sydsverige lyckas inte attrahera utländsk arbetskraft, regelverk fortsätter hämma rörlighet, trängsel i infrastrukturen
Avreglering/frihandel	–	återreglering, minskad öppenhet, reaktion mot globaliseringen
Ekonomisk maktförskjutning	–	växande utflyttning, skattetryck m m anpassas inte till global konkurrens, de nya supermakterna skyddar inhemska producenter

Energi- och råvarupriser	–	energi- och råvarupriser får stor påverkan på företagens konkurrenskraft, nya marknads-möjligheter realiseras inte
EU:s utveckling inkl EMU	–	unionen drabbas av stora bakslag, minskad integration, utebliven harmonisering, stora handelshinder mot omvärlden
Infrastruktur	–	lägre investeringstakt
Integration på arbetsmarknaden	–	fortsatt utanförskap, ökande spänningar
Regional beslutskraft, offentlig administrativ struktur	–	centralisering av beslutskraften, fortsatt stor regelbörda och byråkrati
Öresunds- och Östersjöintegration	–	politiska beslut för att underlätta integrationen uteblir, barriärer kvarstår, lågkonjunktur bromsar

I det negativa scenariot kvävs företagens handlingsmöjligheter och kreativitet. Politiska åtgärder handlar om protektionism och regleringar och styrkorna i marknadsekonomin används inte. Beslutsfattare på samtliga nivåer agerar kontraproduktivt, stänger gränser och försöker skydda ekonomin. Vi riskerar en utveckling inom världsekonomin som påminner om tillbakagången efter första världskriget, en tillbakagång som inte var återhäm-tad förrän drygt 50 år senare.

4.3 Scenario 3: Mest sannolik utveckling

Det mest sannolika scenariot är en kombination av gynnsamma, neutrala och negativa utfall. Även om den kombinationen inte är alls så negativ som det tidigare scenariot framgår det tydligt att även denna utveckling lämnar mycket att önska. Världsekonomin ser ut att hanteras bra, men Sydsverige förmår inte möta de strukturella utmaningarna. Vi hämmas av nationell, centraliserad beslutsmyndighet och kan bara påverka våra förutsättningar marginellt.

Näringspolitiken anpassas inte efter de specifika förhållandena i varje region. Det blir en strid om resurser på nationell nivå i stället för konstruktiva åtgärder i regionen. Infrastrukturen lider fortsatt av flera årtionden av eftersatta investeringar och underhåll. Regionen kommer att balansera på gränsen till en negativ utveckling och företag kommer i växande omfattning att flytta produktion till mer gynnsamma förhållanden. Scenariot bedöms få följande utseende.

Osäkra faktorer	Utfall	Kommentar
Arbetskraftens rörlighet	+	fortsatt avreglering
Avreglering/frihandel	–	Sydsverige lyckas inte attrahera utländsk arbetskraft, regelverk fortsätter hämma rörlighet
Ekonomisk maktförskjutning	–	växande utflyttning, skattetryck m m anpassas inte till global konkurrens, de nya stormakterna skyddar inhemska producenter
Energi- och råvarupriser	0	energi- och råvarupriser får måttlig påverkan på företagens konkurrenskraft, nya marknadsmöjligheter realiseras inte
EU:s utveckling inkl EMU	+	ökad integration, mindre handelshinder mot omvärlden, snart svenskt införande av euro
Infrastruktur	–	investeringstakten otillräcklig, förmår inte kompensera för under årtionden eftersatta behov
Integration på arbetsmarknaden	–	fortsatt utanförskap, ökande spänningar
Regional beslutskraft, offentlig administrativ struktur	0	viss decentralisering, något minskad regelbörda och anpassning av regelverk
Öresunds- och Östersjöintegration	0	integrationen går sakta framåt

4.4 Slutsats

Sammantaget visar scenarioanalysen att det finns en mycket positiv målbild då alla osäkra faktorer utvecklas gynnsamt, men också att en sådan utveckling inte är självklar. Det finns ett starkt behov av att bedriva ett aktivt arbete för att påverka beslutsfattare i rätt riktning. Det är också viktigt att påpeka att även de säkra faktorerna kan påverkas i större eller mindre omfattning.

Omvärldsanalysen är bara första steget i ett arbete för att definiera en vision eller strategi. Nästa steg är att kombinera beskrivningen av omvärlden med en analys av den egna organisationen. För Handelskammarens del har det lite förenklat handlat om att besvara tre frågor:

- Vad är viktigt för Sydsveriges företag?
- Kan Handelskammaren påverka eller agera?
- Vem gör det om Handelskammaren inte gör det?

Svaren på dessa frågor har tillsammans med beskrivningen av de 17 säkra och osäkra faktorerna samt scenarioanalysen lett fram till Handelskammarens vision om Den gränslösa regionen samt den strategiska inriktningen för perioden 2009–2011. Dessa presenteras i *Den gränslösa regionen – vision för Sydsverige* som kan hämtas från www.handelskammaren.com under Press/publikationer - Att ladda ned.

Sydsvenska Industri- och Handelskammarens rapportserie

Rapporterna finns att hämta i PDF-format på www.handelskammaren.com under Press/Publikationer – Att ladda ned. De kan också beställas på tel 040-690 24 00.

Nr 1 2008	Vem bestämmer över skolan? En studie om roller, ansvar och makt
Nr 2 2008	Näringslivets Öresundsindex 2008
Nr 3 2008	Regionförstoring för tillväxt och jobb
Nr 1 2007	Historien om Lisa
Nr 2 2007	Näringslivets Öresundsfakta 2007
Nr 3 2007	Den nya regionalekonomiska teorin och K-samhällets framväxt
Nr 4 2007	Kronoberg – världen tur och retur
Nr 5 2007	Högskolerankingen 2007
Nr 6 2007	Företag som heter Öresund
Nr 1 2006	Plats för produktion
Nr 2 2006	Emmaboda flygplats – realism eller luftslott? En översiktlig studie
Nr 3 2006	Effektiva svenska regioner
Nr 4 2006	Att vilja men hindras – invånarnas inställning till Öresundsregionen
Nr 5 2006	European Spallation Source (ESS) – En möjlighet för Sverige!
Nr 6 2006	Den svenska skolan enligt internationella studier
Nr 1 2005	Företagens förtroende för politiken kring E22
Nr 2 2005	Diversity Management – Affärsnytta med mångfald
Nr 3 2005	Prisvärt konkurrensmedel eller byråkratiskt pappersarbete? Företagens erfarenheter av miljöledningssystem och miljöcertifiering
Nr 4 2005	Folkets röst om E22. Allmänhetens svar på frågor om E22 i Skåne, Blekinge och Kalmar län
Nr 5 2005	Låg, lägre, lägst – om nivån på väginvesteringar i Sverige och Sydsverige sedan 1990
Nr 6 2005	Börsbolag i Sydsverige 1985–2005
Nr 1 2004	Här har du ditt Sydsverige – så utvecklas södra Sverige
Nr 2 2004	Vad innebär EU:s utvidgning för Sydsvenska företag?
Nr 3 2004	Börsbolag i Sydsverige 1985–2003
Nr 4 2004	Nyföretagandet i Sydsverige – trender 1998–2002
Nr 5 2004	Kvinnor i karriären
Nr 6 2004	Kvinnors företagande och entreprenörskap

Omvärldsanalys 2008

Handelskammarens vision, *Den gränslösa regionen*, är en målbild för Handelskammarens arbete och Sydsveriges utveckling. Under hösten 2007 och våren 2008 genomfördes en översyn av visionen, vilken också kompletterades med en strategisk inriktning för perioden 2009–2011. Under arbetet togs en omvärldsanalys fram som grund för vision och strategisk inriktning. Omvärldsanalysen presenteras i denna rapport med förhoppningen att den kan utgöra ett underlag för företag och organisationer i deras omvärldsbevakning. Tidsperspektivet för analysen har varit de kommande fem till tio åren.

Sydsvenska Industri- och Handelskammaren företräder som enda regionala näringslivsorganisation företagen i södra Sverige. Uppgiften är att göra Sydsverige till en bättre plats för företagen. Detta sker genom långsiktigt arbete för bättre affärsklimat samt genom affärstöd och nätverksbyggande för fler och bättre affärer.

Handelskammaren är en medlemsorganisation som är öppen för alla företag med verksamhet i Sydsverige. Det är medlemsföretagen som är Handelskammarens uppdragsgivare och som sätter agendan för verksamheten. De många medlemsföretagen, små som stora och från alla branscher, sysselsätter fler än 150.000 medarbetare i regionen. Detta gör Sydsvenska Industri- och Handelskammaren till landets största Handelskammare och en stark röst för södra Sverige.

Handelskammarens avdelning Information och Analys arbetar med frågor som rör Sydsveriges affärsklimat och långsiktiga utveckling. En del av det material som produceras på avdelningen publiceras i Handelskammarens rapportserie. Syftet är att göra analyser och fakta tillgängliga för en bredare publik.

Fler rapporter finns på www.handelskammaren.com under Press/Publikationer – Att ladda ned.

Sydsvenska Industri- och
Handelskammaren

MALMÖ	HALMSTAD	HELSINGBORG	KALMAR	KARLSKRONA	KRISTIANSTAD	VÄXJÖ
Skeppsbron 2	Trade Center	Kullagatan 8	Gröndalsv. 19b	Ö Vittusgatan 36	Tyggårdsg. 1	Videum Science Park
Tel 040-690 24 00	035-15 90 30	042-37 07 60	0480-44 41 60	0455-820 05	044-10 39 20	0470-79 48 80